

Мирослав Стефановић
РАТ ВАЗДУШНИ, ПАТЊЕ ЗЕМАЉСКЕ

78 ДАНА И НОЋИ У НОВОМ САДУ

Уредник
Зоран Колунџија

Рецензенти
др Драшко Ређеп

Фотографија на насловној страни
Слободан Златек

1. *Рађено знање Извршној већи Скупштинине АП Војводине*
(снимио: Дарко Дозет)
2. *Прејолема љуѓа за срушеним домом – Видовданско насеље*
(снимио: Дарко Дозет)
3. *Млади су на различитије начине појесивовали збој сирадања Варадинској моста*
(снимио: Дарко Дозет)
4. *Грађани су се, док није срушен, редовно окуљали на Жежељевом мосту*
(снимио: Дарко Дозет)
5. *Аутомобил се зауставио на узбрдици моста...*
(снимио: Слободан Златек)
6. *Челична ужад Моста слободe, после појошка НАТО ракета*
(снимио: Слободан Златек)
7. *Шине јуре у Дунав – остаци Жежељевој моста*
(снимио: Велимир Меда)
8. *Равно земљопресу*
(снимио: Дарко Дозет)
9. *Пламти небо над градом – јоре резервоари рафинерије*
(снимио: Бранко Лучић)
10. *Војска је помајала грађанима да се укрцају у чамце*
(снимио: Мирослав Стефановић)
11. *Кад ће друја обала – полед кроз прозор десантној чамца*
(снимио: Мирослав Стефановић)
12. *Бар нешто да се сјасе – бомбардоване зграде на Дешелинари*
(снимио: Дарко Дозет)
13. *Одавде се некад емитовао ТВ програм – рушевине зграде новосадске телевизије*
(снимио: Дарко Дозет)
14. *Паљење свећа за најдражи, Варадински мост* (снимио: Дарко Дозет)

Мирослав Стефановић

**РАТ ВАЗДУШНИ,
ПАТЊЕ ЗЕМАЉСКЕ**

78 ДАНА И НОЋИ У НОВОМ САДУ

Друго издање

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

© Мирослав Стефановић, 2011.

*Велику захвалносћ у прикућљању грађе за ову књићу дућујем Слободану
Сувачареву, радио-аматеру и њећовим колећама, Војној полицији
Новосадској корпуса ВЈ, Фото-студију „Сапон М” као и
мноћобројним пријатељима и сарадницима.*

Време је непријатељ нашег памћења па понекад и оно што нам је одредило живот брзо заборавимо. Деси се нешто што потисне и оне догађаје за које смо, колико јуче, веровали да их не можемо препустити забору.

Ово је хронологија страдања у агресији НАТО-а на нашу земљу и на наш Нови Сад, запис о данима и ноћима уз звуке сирена, заглашујуће детонације смртоносних пројектила, разарања...

Истовремено ово је докуменат о обичним људима, о јунацима за чије је подвиге мало ко чуо, о којима је објављен тек по који редак.

Забораву нисам желео да препустим ни оне најобичније, свима знане сличице из живота: страховали смо од злокобног хука агресорских бомбардера, јурили у подруме и склоништа, туговали за погинулима, саосећали са људима који су, у трену, остали без дома, али ишли смо и на посао, у биоскоп, позориште, на Дунавски кеј.

Ни под бомбама нам нису мањкали храброст, понос, дух и патриотизам. И тако специфичан новосадски хумор. То нас је и одржало.

Јун, 1999.

Мирослав Стефановић

ЉУДИ ОД ЗЕМЉЕ

*Ми смо Људи од Земље и Небом се покривамо
Из нас расте пољско Цвеће и зелена Трска кућу да покрије.
Ми смо људи од Земље и од Земље се наново направио.
Ми имамо Ајар срца и у њему једну Ружу с краја свећа.
Кроз нас Ветар дува, Млинове да вјера и Реку да усјава.
Не дирај ме у ње моје очи од Блага видећеш оно што се не види.
Не дирај ме да се не улашши од ње Тишине.
Ми смо људи од Земље и из нас Планина нарасте.
Не дирај ме, највише се од ње Ракије гудове ја никад нећеш заспати.
Ево ти један глан Житија, дај ми кај Воде.
Ево ти два Сунцокрећа и Море што ја не видиш.
Не дирај ме у њу моју Косу оситаће ти руке од Трња избодене.
Не дирај ме ујешћу ње Зубима од Кукуруза.
Из мене Бајрење процвета и цела једна Ливада.
Ми смо Људи од Земље и од Земље се наново направио.*

Текст: Милош Јовановић
Продукција: HAMMER пројекат
У Новом Саду, 18. 04. 1999.

САТНИЦА ДОГАЂАЈА

ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ИЗ ВАЗДУХА ОД СТРАНЕ НАТО СНАГА НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА НОВОГ САДА

01. дан, 24. 03. 1999.

- ▶ Објекти у насељу Клиса (4 повређена)
- ▶ Касарна Мајевица

04. дан, 27. 03. 1999.

- ▶ Каћка петља (гори шума)

05. дан, 28. 03. 1999.

- ▶ Погођен атар између Ченеја и Темерина

07. дан, 30. 03. 1999.

- ▶ Пројектили пали између Ветерника и Кисача

09. дан, 01. 04. 1999.

- ▶ Срушен Варадински мост (прекинут водовод, без воде остали Петроварадин, Сремски Карловци, Буковац)
- ▶ Погинуо Олег Насов

11. дан, 03. 04. 1999.

- ▶ Срушен Мост слободе (7 повређених)

13. дан, 05. 04. 1999.

- ▶ Са два пројектила погођена Рафинерија. Пројектили оштетили Жежељев мост, па је преко њега обустављен саобраћај

14. дан, 06. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија (погођена)

15. дан, 07. 04. 1999.

- ▶ Складиште НАП-а
- ▶ Оштећене куће у Видовданском насељу. Повређене четири особе

19. дан, 11. 04. 1999.

- ▶ Потез Детелинара–Ветерник (1 детонација)
- ▶ Погођена касарна „Мајевица”

20. дан, 12. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија Нови Сад (1 пројектил погодио рафинерију а 1 пао поред ње)
- ▶ У нападу оштећен далековод код Шангаја

23. дан, 15. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија (2 пројектила)
- ▶ Касарна „Мајевица”

25. дан, 17. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија

26. дан, 18. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија

27. дан, 19. 04. 1999.

- ▶ Фрушка гора (2 детонације)
- ▶ Зграда Извршног већа АП Војводине

29. дан, 21. 04. 1999.

- ▶ На Жежељев мост пала три пројектила
- ▶ Предајник РТВ на Иришком венцу (3 пројектила)
- ▶ Неколико пројектила пало на Рафинерију

30. дан, 22. 04. 1999.

- ▶ Жежељев мост (4 пројектила)

32. дан, 24. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија (4 пројектила)
- ▶ Горело небо над градом
- ▶ Погођен репетитор на Иришком венцу

34. дан, 26. 04. 1999.

- ▶ Потпуно срушен Жежељев мост (7 пројектила)
- ▶ Сремска страна одсечена од леве обале Дунава
- ▶ Предајник РТВ на Иришком венцу

36. дан, 28. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија (2 пројектила)

37. дан, 29. 04. 1999.

- ▶ Рафинерија (7 пројектила)

40. дан, 02. 05. 1999.

- ▶ Рафинерија – близу 40 пројектила велике разорне моћи
- ▶ Енергетско постројење 400 MW (бачене бомбе са графитним нитима)

41. дан, 03. 05. 1999.

- ▶ Зграда РТС – ТВ Нови Сад

44. дан, 06. 05. 1999.

- ▶ Касарна Мајевица (8–10 детонација, погођен простор између Основне школе „Светозар Марковић Тоза” и Улице Ђуле Молнара)

45. дан, 07. 05. 1999.

- ▶ Четири снажне детонације на Фрушкој гори

46. дан, 08. 05. 1999.

- ▶ Касарна Мајевица (3 пројектила)

51. дан, 13. 05. 1999.

- ▶ РТС ТВ Нови Сад (4 пројектила)
- ▶ Фрушка гора (2 детонације)
- ▶ Енергетско постројење 400 MW (бачене бомбе са графитним нитима)

53. дан, 15. 05. 1999.

- ▶ На Фрушку гору пала четири пројектила, на простору између Змајевца и Бранковца

56. дан, 18. 05. 1999.

- ▶ Фрушка гора (2 детонације)
- ▶ Потез Кулпин–Деспотово–Степановићево (детонација)

58. дан, 20. 05. 1999.

- ▶ Гађан репетитор на Иришком венцу

61. дан, 23. 05. 1999.

- ▶ Разводно постројење на Римским шанчевима (3 пројектила)

62. дан, 24. 05. 1999.

- ▶ Рафинерија (5 пројектила)

64. дан, 26. 05. 1999.

- ▶ РТС – ТВ Нови Сад
- ▶ Насип код једриличарског клуба „Неопланта”

65. дан, 27. 05. 1999.

- ▶ Црвени чот (детонација)

67. дан, 29. 05. 1999.

- ▶ Три пројектила на РТС ТВ Нови Сад. Неколико пројетила око РТС, а један пројектил на насеље Рибњак. Два повређена збринута на Институту у Сремској Каменици

68. дан, 30. 05. 1999.

- ▶ Зграда РТС – ТВ Нови Сад (2 пројектила)
- ▶ Насеље Рибњак (2 пројектила)
- ▶ Касарна на Парагову (4 пројектила)
- ▶ Тунел код Моста слободе (2 пројектила)
- ▶ Сремска Каменица (1 пројектил, 20 метара од амбуланте)

69. дан, 31. 05. 1999.

- ▶ Римски шанчеви – трафостаница (3 пројектила)
- ▶ Црвени чот (2 детонације)

70. дан, 01. 06. 1999.

- ▶ Напад на Иришки венац. Страдао хотел „Електровојводине”

71. дан, 02. 06. 1999.

- ▶ Буковац, касарна Селиште (1 пројектил)

72. дан, 03. 06. 1999.

- ▶ Степановићево (детонација)

76. дан, 07. 06. 1999.

- ▶ Рафинерија Нови Сад (10–15 пројектила, запаљено 10 резервоара, углавном нафтиних деривата)
- ▶ Насеље Шангај, уз рафинерију (једна особа погинула, а 9 рањено; тешко оштећено 6 кућа, а 50 са лакшим оштећењима)
- ▶ Термоелектрана-топлана (један пројектил у близини; оштећен магацин)

Нови Сад је био под узбуном укупно 736 сајми или 31 дан (од 78). Дневне узбуне трајале су у просеку 1–3 сајма а ноћне 10–12 сајми, што је незабележено у историји рајновања.

02. 04. 1999.

*Ја сам једна од оних шћо су прве љубави
шећале Кејом од Мосћа до Мосћа
Ја сам једна од оних шћо су пршене и испрошене
на Кеју код Мосћа
Ја сам једна од оних шћо су удаљености међу Мосћовима
мериле корацима својих беба
Моја су деца они момци шћо играју фудбал
на ливадама проред...
проред рушевина Мосћа
јер неке су звери дале себи право
да руше Мосћове у очима моје деце*

*Вида Зечевић
(„Дневник”, 21. јун ж99)*

И СНАЂЕ НАС АГРЕСИЈА

КЛИСА И МАЈЕВИЦА, ПОЧЕТАК РАТА

У 19.55 часова 24. марта 1999. авијација НАТО (отпочевши агресију на Југославију) бомбардовала је Наставни центар за обуку посебних јединица полиције на Клиси у Новом Саду. Повређени су милиционери, који су обезбеђивали објекат, Слободан Илић и Ђуро Ђукић.

Некако у исто време, са три пројектила балистичких ракета гађана је касарна Мајевица.

Страдали су погони, хале, магацини „Техногаса”, „Новограпа”, „Албуса” и других фабрика. На многим кућама на Клиси попуцала су прозорска стакла. У први мах, грађани нису поверовали да је наша земља нападнута.

Унишћени објекти на Клиси

ОДЛАЗАК МОСТОВА

ВАРАДИНСКИ

Срушен је 1. априла у 5.05.

Снажне детонације пробудиле су цео град. Био је то мост који су Новосађани највише волели. За њим се тог јутра истински плакало: понеко је на њему украо први пољубац, други су њиме шетали ка Петроварадинској тврђави; био је симбол града који смо показивали пријатељима из других градова...

Његовим рушењем оштећени су многи околни објекти: зграда ДТД, Основна школа „Ђорђе Натошевић”, здање „Форума”, Дом здравља код Дунавског парка, Дом синдиката, Музеј града на Петроварадинској тврђави, стара здања у Петроварадинском градићу, црква Св. Јурја у којој је био капелан Јосип Јурај Штросмајер, а крштен као Јосип Јелачић.

Петроварадин, Сремска Каменица, Сремски Карловци и друга насеља на сремској страни остала су без воде.

Овај мост, грађен по принципу решетке, да би био срушен морао је бити погођен директно у спојеве решеткастих носача. Пројектил је навођен тачно на најосетљивије место челичног носача.

За њим се највише туговало – срушени Варадински мост

МОСТ СЛОБОДЕ

Срушен је 3. априла у 19.55.

Рањено је седморо људи који су се затекли на њему у тренутку кад га је погодила ракета и спасени су под драматичним околностима. Околне зграде су, срећом, претрпеле мања оштећења.

Грациозни и грандиозни мост, који је спајао Нови Сад и Сремску Каменицу, дело је архитекте академика Николе Хајдина.

Распон моста је на средини био 351 метар. Главна конструкција је, после удара, због велике тежине пала у Дунав. Друга ракета оштетила је други пилон.

Рушењем моста хиљаде становника Сремске Каменице, Парагова и других места изгубили су најбржу везу са Новим Садам. Посебне невоље снашле су институте у Сремској Каменици који су, још у току агресије на нашу земљу, почели да раде и примају пацијенте у Клиничком центру у Новом Саду.

Ракета је погодила пилон – челични стуб о кога су била окачена ужад која су држала мост. Погодак је био тачно у подножје пилона с новосадске стране. Удар је био тако јак да је пилон просто одсечен, иако је на том месту био широк 3,6 метара. А кад је сандучасти стуб пао у Дунав, пала су и сва ужад која носе главни отвор моста.

Несћао у шрену – Мост слободе

ЖЕЖЕЉЕВ МОСТ

Срушен је 26. априла у 1.20.

Данима одолевајући нападима НАТО авиона прозван је мостом мученика, али је истовремено постао и мост-херој. Двадесет другог априла у 15.10 гађан је са четири пројектила. Пре тога је гађан ноћу, и увек тешко оштећиван. И поред тога радници „Мостоградње” успели су да га поправе, па је њиме текао друмски и железнички саобраћај. Погођен је са најмање петнаест пројектила, од којих су они у ветровитој, кишној, двадесет и шестој априлској ноћи били огромне разорне моћи и пресудни.

Његовим рушењем више од 40.000 становника сремске стране дефинитивно је остало без воде за пиће, а и Новосађани су се неколико дана патили са водом јер је пресечен главни доводник.

Грађен је од преднапрегнутог бетона. Дело чувеног неимара наше мостоградње академика Милана Жежеља.

Херој и мученик: Жежељев мост после коначног рушења

ВИДОВДАНСКО НАСЕЉЕ

У ноћи између 6. и 7. априла један пројектил је експлодирао у Батинској улици у насељу Мали Београд. Други пројектил завршио је у каналу ДТД. Оба пројектила су експлодирала у непосредној близини (на педесетак метара с леве и десне стране) Темеринске улице.

Четворо грађана је повређено.

Од последица експлозија знатно су оштећене Пољопривредна станица Нови Сад и Основна школа „Душан Радовић” која се налази седамдесетак метара од експлозије.

С А Ш И Ш Е Њ Е

У ноћи између 6. и 7. априла један пројектил је експлодирао у Батинској улици у насељу Мали Београд. Други пројектил завршио је у каналу ДТД. Оба пројектила су експлодирала у непосредној близини (на педесетак метара с леве и десне стране) Темеринске улице.

Четворо грађана је повређено. Од последица експлозија знатно су оштећене Пољопривредна станица Нови Сад и Основна школа „Душан Радовић” која се налази седамдесетак метара од експлозије.

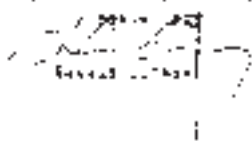
Од последица експлозија знатно су оштећене Пољопривредна станица Нови Сад и Основна школа „Душан Радовић” која се налази седамдесетак метара од експлозије.

Четворо грађана је повређено. Од последица експлозија знатно су оштећене Пољопривредна станица Нови Сад и Основна школа „Душан Радовић” која се налази седамдесетак метара од експлозије.

Од последица експлозија знатно су оштећене Пољопривредна станица Нови Сад и Основна школа „Душан Радовић” која се налази седамдесетак метара од експлозије.

Председник окружног суда

Званично саопштење Окружној суду у Новом Саду о бомбардовању појединих делова града

Од кућа – кри: Видовданско насеље

*Нису је рушили ни претходни ајресори:
Извршно веће оштећено пројекцијом
НАТО-а*

ИЗВРШНО ВЕЋЕ АП ВОЈВОДИНЕ

Погођено је 19. априла у 1.34.

Једна од најлепших грађевина у Новом Саду и Европи претрпела је велика оштећења: изваљени и попуцали прозори, оштећени плафони, на месту где је пао пројектил (са ознаком FBO2318) зјапила је огромна рупа, на све стране цигле, малтер, прашина, покидане топловодне инсталације. Новинари су видели и остатке пројектила који је експлодирао.

Банска палата или Бановина репрезентативно је дело архитекте Драгише Брашована и њена изградња завршена је 1939. године. Била је седиште Управе Дунавске бановине, а данас Извршног већа АП Војводине.

РАФИНЕРИЈА НАФТЕ У НОВОМ САДУ

Модерна постројења рафинерије, која су највише била на мети агресорске НАТО авијације, бомбардована су са око стотинак пројектила.

Једно од најжешћих бомбардовања било је у ноћи између 7. и 8. јуна. Постројења су погођена са најмање петнаестак пројектила, бачен је тзв. „тепих” бомби, после чега је избио пожар а дим је куљао и наредних дана.

Десетак минута иза поноћи, 8. јуна, рафинерија је гађана бомбама огромне разорне моћи од чијих се експлозија цео град затресао.

У ноћи између другог и трећег маја на њу је испалењено 40 пројектила. Чинило се да небо гори, а потом је покуљао густ дим. На Дунаву, у којем се могла видети угинула риба, створила се велика нафтна мрља.

„После ноћашњеї бомбардовања рафинерије (3. мај око 1.40) Нови Сад се нашао на рубу еколошке катастрофе, изјавио је помоћник директора рафинерије Владимир Дојчуђа. Он је Радио Београду рекао да је рафинерију бомбардовала шешка авијација НАТО-а, која је са око четрдесет бомби засула постројења, догајући да јори 30 и нешто резервоара у којима има нафте и нафтних деривата. То је углавном шешки дим, љун чађи, љљен монооксида и диоксида, што се може видети изнад целої Нової Сада и, мислим, целої Јужнобачкої округа. Дизао се дим

Највише бомбардована – дим је данима куљао из новосадске рафинерије

и до двестиа, тирисиа метара, како је који резервоар попоћен. Доуђа је шакође рекао да у бомбардовању није било повређених, али је током ташења пожара повређено неколико вапројасаца. Из Штаба цивилне заштити Новог Сада траћане су ујозорили да се дим шири ка северозападу и југоистоку. Штаб је ујозорио стпановнике тих делова трада да зашворе прозоре, да не излазе без преке потребе и да све намирнице добро ојеру пре употребе”.

Хроничари су забележили да је 24. априла рафинерија гађана по шести пут, и то у 3.10, а четири дана касније уследио је седми напад са два пројектила.

Најжешће дневно бомбардовање Новог Сада догодило се 24. маја у 15.50. Тада је рафинерија погођена са четири пројектила велике разорне моћи. Из резервоара је избио пламен који се претворио у стуб густог црног дима који је данима прекривао небо не само над Новим Садом, већ и околином, приградским насељима, Сремским Карловцима и другим местима.

ТЕЛЕВИЗИЈА НОВИ САД

Зграда из које се емитовао програм на српском и језицима националних мањина у Војводини бомбардована је пет пута.

Разрушена зграда новосадске телевизије

Први пројектили пали су 3. маја, али ниједном није било жртава, нити повређених. Зграда је претрпела велика оштећења. Пожаре, који су избијали после бомбардовања, гасили су ватрогасци са десне обале Дунава, јер њихове колеге из Новог Сада нису могле да помогну због порушених мостова.

Иако им је зграда срушена, запослени у новосадској телевизији су за време агресије на нашу земљу емитовали програм.

НАТО бомбардери порушили су и многе предајнике и антенске стубове: на Иришком венцу, у Србобрану, на Црвеном чогу.

ДЕТЕЛИНАРА

На Ђурђевдан, 6. маја у 14.30 на тај део Новог Сада пала су четири пројектила. У кварту омеђеном улицама Јанка Чмелика и Ђуле Молнара налазио се кратер дубок око двадесет а широк десетак метара. Две зграде више нису биле за становање, без крова над главом остало је 80 породица, најмање 40 грађана је лакше повређено, изваљени прозори и врата, а уништено је више од 30 аутомобила.

Срећом, сви су живи – Детелинара, после ђурђевданског бомбардовања

Велика оштећења претрпела је и Основна школа „Светозар Марковић Тоза”. Уништени су трпезарија, кабинети за информатику и биологију, а многе учионице су демолиране.

НАСЕЉА МИШЕЛУК И РИБЊАК

Најпре због бомбардовања Моста слободе, а потом и због рушења зграде телевизије, многе куће у насељима Мишелук и Рибњак су оштећене а становници остали без домова.

Четврти напад на телевизију био је један од најжешћих, али су од шест пројектила, усмерених на већ тешко оштећену зграду, два промашила. Страдале су оближње куће, а Видак Булајић и Миле Боровица су повређени.

Један пројектил је тешко оштетио и пут ка насељу Рибњак.

На Мишелуку је, у непосредној близини телевизије, страдао познати ресторан „Болеро”, а оштећена је и кућа адвоката Александра Маркићевића и многе друге.

Шта су им смејале ове куће – иоружени домови Булајића и Боровице